

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра теорії та історії світової літератури

КУРСОВА РОБОТА

з історії зарубіжної літератури

на тему: Конструювання альтернативних можливих світів через читання та
письмо як спосіб подолання лімінального стану
(на матеріалі роману М.Гейга «Опівнічна бібліотека»)

Студентки 3 курсу групи СОа 19-20

напряму підготовки Англійська мова та література

Спеціальності 014 Середня Освіта

Карпенко О. О.

Керівник докт. філол. наук, професор Висоцька Н. О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Київ – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРІЯ ЛІМІНАЛЬНОСТІ ТА ОБРАЗНІСТЬ ЛІМІНАЛЬНОГО У РОМАНІ МЕТТА ГЕЙГА «ОПІВНІЧНА БІБЛІОТЕКА»	6
1.1. Лімінальність: сутність поняття, образність, подолання як спосіб життєтворчості.....	6
1.2. Від «Чорної Діри» до «Вулкану»: образ Нори Сід як лімінального персонажа (роман М.Гейга «Опівнічна Бібліотека»).....	9
1.3. Бібліотека: «опівнічність»-лімінальність образу.....	14
Висновки до Розділу I.....	19
РОЗДІЛ II. ТЕОРІЯ МОЖЛИВИХ СВІТІВ ТА КОНСТРУЮВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МОЖЛИВИХ СВІТІВ НОРОЮ СІД ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ ЛІМІНАЛЬНОГО СТАНУ	21
2.1. Конструювання можливих світів у художньому тексті: теоретичний аспект.....	21
2.2. Конструювання Норою Сід альтернативних можливих світів через читання як спроби «примірювання» різних ідентичностей.....	23
2.3. Конструювання світу основного життя героїні через написання книги як спосіб подолання лімінального стану	29
Висновки до Розділу II.....	32
ВИСНОВКИ	35
SUMMARY	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТОК А. Система скорочень.....	42
ДОДАТОК Б. Схема структури ОБ та АМСЖ.....	43
ДОДАТОК В. Схема переходу НС та трансформації її світогляду.....	44
ДОДАТОК Г. Загальна таблиця АМСЖ НС.....	45
ДОДАТОК І. Детальна таблиця АМСЖ-4.....	46
ДОДАТОК Д. Детальна таблиця АМСЖ-5.....	47
ДОДАТОК Е. Детальна таблиця АМСЖ-9.....	48

ВСТУП

Актуальність дослідження категорії лімінальності у художньому творі зумовлена загальною тенденцією сучасних досліджень у суспільно-гуманітарних наукових дисциплінах (антропологія, філософія, психологія, соціологія, літературознавство) до вивчення явищ, які так чи так пов'язані з парадоксальністю, ірраціональністю, незвичністю та відхиленням від норми. Дослідження образності лімінального у сучасних літературних творах дозволяє наблизитися до ірраціональної складової свідомості людини, до способів подолання кризових станів та перехідних періодів у житті особистості, а також до вирішення проблеми пошуків самоідентичності. Ще більшої актуальності зазначені питання набувають, по-перше, у житті підлітків – учнів, студентів, що для нас особливо важливо як для майбутніх педагогів, а по-друге, в умовах воєнного стану, коли кожен українець певною мірою перебуває у лімінальному стані, що потребує переосмислення свого світогляду та реконструювання власної ідентичності.

Із зарубіжних вчених значний внесок до теорії лімінальності зробили А. ван Геннеп та В. Тернер, розробивши та розвинувши її у своїх відомих працях «Обряди переходу» (1999) й «Символ та ритуал» (1983). Із вітчизняних вчених у цьому контексті варто відзначити К.А. Лисову, яка досліджує та інтерпретує образність лімінального в сучасному англomовному поетичному дискурсі.

Актуальність дослідження теорії та поетики можливих світів у літературному творі продиктовано зростанням зацікавленості літературознавців проблемою фікціональності та природою фікціональних світів. Ґрунтуючись на теорії можливих світів Г. Лейбніца, М.-Л. Раян розробила поетику можливих світів. Вікторія Іваненко у своїй дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата філологічних наук «Конструювання можливих світів в інтелектуальному романі Йена Бенкса» (2011) визначила техніки та способи конструювання можливих світів у художніх текстах шотландського письменника.

Наукова новизна роботи пов'язана з недостатньою розробленістю у вітчизняній науці про літературу художнього виміру категорії лімінального. Крім того, звернення до творчості Метта Гейга, відомого сучасного англійського письменника, зумовлене також практичною відсутністю її досліджень в Україні. Про його роман «Опівнічна Бібліотека» (2021), який став бестселером та якому присвячене наше дослідження, поки що немає літературознавчих розвідок, натомість є лише поодинокі критичні відгуки. Результати курсової роботи можуть бути використані під час обговорення з учнями творів для позакласного читання, а також для подальших досліджень у царині літературної лімінальності та можливих світів.

Об'єктом дослідження є роман Метта Гейга «Опівнічна Бібліотека» (2021).

Предметом дослідження є конструювання Норою Сід, головною героїнею роману Метта Гейга «Опівнічна Бібліотека», альтернативних можливих світів через читання та письмо як спосіб подолання лімінального стану.

Мета дослідження – визначити й схарактеризувати специфіку конструювання Норою Сід альтернативних можливих світів через читання та письмо як спосіб подолання лімінального стану в романі Метта Гейга «Опівнічна Бібліотека».

Для досягнення окресленої мети, необхідно виконати такі **завдання**:

- дати визначення терміну *лімінальність*, схарактеризувати її образність та дослідити особливості подолання особистістю лімінального стану;
- проаналізувати природу та роль образів Нори Сід, головної героїні досліджуваного роману, та Опівнічної Бібліотеки як *складових образності лімінального*;
- розглянути погляди науковців на поняття *можливого світу*, окреслити структуру реальності з можливими світами, описати їхній взаємозв'язок, обґрунтувати трактування книги як артефакту як *можливого світу*, сконструйованого посередництвом тексту;
- визначити роль *читання Норою Сід книг Опівнічної Бібліотеки в*

конструюванні альтернативних можливих світів і реконструюванні власної ідентичності у досліджуваному романі;

- висвітлити роль написання Норою Сід власної книги з Опівнічної Бібліотеки в конструюванні світу свого Основного Життя й подоланні лімінального стану.

Теоретико-методологічна основа дослідження зумовлена метою, завданнями та структурою роботи. Було використано теорію лімінальності А. ван Геннепа й В. Тернера, визначення й інтерпретація образності лімінального за К.А. Лисовою, трактування поняття можливого світу за Я. Хінтіккою та Н. Решером, теорію Д. Льюїса про посибілізм, поетику можливих світів та концепцію рецентрації М.-Л. Раян. Окрім цього, у дослідженні застосовується техніка «ретельного читання» (close reading).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, кожен із яких містить по три підрозділи й висновки, загальних висновків до роботи, семи додатків та списку використаних джерел, який налічує 35 позицій.

Апробацію роботи було здійснено на двох наукових конференціях: Міжнародна наукова конференція «Переломні епохи і кризові стани спільнот у проєкціях культури (літератури)» (КНЛУ, Київ, 2022), Міжнародна науково-практична відеоконференція «AD ORBEM PER LINGUAS. ДО СВІТУ ЧЕРЕЗ МОВИ» (КНЛУ, Київ, 2023).

РОЗДІЛ I. ТЕОРІЯ ЛІМІНАЛЬНОСТІ ТА ОБРАЗНІСТЬ ЛІМІНАЛЬНОГО У РОМАНІ МЕТТА ГЕЙГА «ОПІВНІЧНА БІБЛІОТЕКА»

1.1. Лімінальність: сутність поняття, образність, подолання як спосіб життєтворчості

Питання про сутність *лімінальності* цікавить антропологів, філософів, психологів, соціологів, літературознавців, а також спеціалістів багатьох інших галузей сьогодення.

Поняття «*лімінальність*» уведено Арнольдом ван Геннепом на початку ХХ ст. У своїй праці «Обряди переходу» [3] відомий французький фольклорист, етнограф та антрополог обґрунтував роль лімінальності в процесі зміни індивідуального стилю життя людини. У подальшому теорію лімінальності розвинув та переосмислив британський антрополог Віктор Тернер у своїй роботі «Символ та ритуал» [23].

А. ван Геннеп визначав лімінальну фазу як «*обряд, що супроводжує будь-яку зміну місця, стану, соціальної позиції та віку*» [3, с. 15-16]. А В. Тернер розумів лімінальність «*як час втрати одного статусу в соціальній структурі, проте ще не набуття нового*» [23, с. 65-91].

В цій роботі за основу взято інтерпретацію терміну за Г.Л. Тульчинським: *лімінальність* (від англ. «liminality», від лат. «līmen» – поріг, порогова величина) – *перехідний стан між двома стадіями розвитку людини або суспільства*. Подібні переходи є досить складними для осмислення й рефлексії, адже людина має здійснити «*перехід від однієї визначеності до іншої, від одного стану системи до іншого, що передбачає певну стадію деструктивності, втрати визначеності*» [22, с. 78].

З точки зору Геннепа, перехідні процеси, суть яких – *створити альтернативу*, мають три основні фази:

- прелімінальна фаза, або сепарація – відділення, вихід із минулого стану чи структури;

- фаза маргінальності, або власне лімінальності – невизначений амбівалентний стан, перебування у проміжку між вихідною стабільною та подальшою трансформованою структурами;
- постлімінальна фаза, або (ре)інкорпорація – повернення до вихідної структури в оновленому статусі [17, с. 4].

На зламі ХХ-ХХІ ст. у фокусі уваги дослідників опиняються явища, які так чи інакше пов'язані з парадоксальністю, ірраціональністю, незвичністю та відхиленням від норми. Тому інтерес дослідників викликає не тільки саме поняття *лімінальності*, а й образи, що його розкривають, зокрема літературні, поетичні образи. К.А. Лисова є авторкою численних статей, присвячених осмисленню та інтерпретації *образності лімінального*, тож наведемо декілька її ключових думок. По-перше, образність лімінального можна визначити як сукупність таких поетичних образів, як *лімінальний персонаж, лімінальний час, лімінальний простір* та *лімінальний стан*. По-друге, поетичний образ можна схарактеризувати як *лімінальний* за умови наявності у нього ознак *дифузності, невизначеності, межевості*, а також *перебування «ні тут, ні там»*. По-третє, специфіка образності лімінального виходить у площину *амбівалентного* стану ліричного героя, що характеризується *ірраціональністю, розмитістю, переходом у проміжну зону абсолютного «позазнаходження», у сферу між протилежними станами свідомості*. По-четверте, образ лімінального тяжіє до *суположення несумісних предметів та явищ, перетину межі між можливим та неможливим, та до можливості «онтологічних» перетворень предмета, феномена, суб'єкта* [11].

Лімінальний стан вважається одним із найбільш неоднозначних станів, в яких може перебувати людина. В широкому філософському плані, мабуть, можна говорити про *границю* як про *межу буття* відповідного об'єкту: до певної межі він – це все ще він, які б зміни з ним не відбувалися, проте за межами він перетворюється у щось інше. Знаходячись на межі своєї сутності, об'єкт може поводити себе непередбачувано, адже в цей момент відбувається не просто

переміщення на межі, а «перехід на інший онтологічний рівень або ж прорив до іншої сфери буття» [21, с. 136]. Під час перебування на етапі подібного переходу, мислення, реакції, сприйняття людини стають абсолютно *інакшими*, відмінними від тих, які їй властиві.

В.Тернер показав, що саме у *маргінально-лімінальному стані* людина може отримати новий досвід, досвід істини. Тобто лімінальний стан передбачає *зміну свідомості* [23, с. 65-91], а також відкриває такі сторони людського єства, які за жодних умов не стали б очевидними в повсякденному житті [11].

Тож варто підкреслити, що *лімінальність* – це факт виключно внутрішнього життя, це спосіб самоспонування до саморозуміння – в лімінальні періоди у людини зростає цікавість до себе самої, до власної особистості й особистої історії. Початок і протікання лімінальної фази пов'язані саме з власним рішенням суб'єкта «обірвати» стару життєву стійкість та визначеність заради особистісної новизни, саморозвитку. У лімінальність не потрапляють, а свідомо, навмисно вводять себе. Зріла особистість робить це заради себе самої, а отже, це акт особистісної свободи, самодетермінації, життєтворчості [21, с. 146]. Таким чином, лімінальність можна розглядати як ситуацію пошуку «Я», пошуку самоідентичності, реалізації актів творчості та свободи [25, с. 147].

Лімінальність – це той стан, за якого ідентичність суб'єкта певною мірою *розмита, безформна*: приходить дезорієнтація, але з нею й нові перспективи [24, с. 244]. Лімінальний стан можна розглядати, як «екзистенційний перехід» від одного завершеного для людини фрагменту життя до наступного, нового. Цей новий фрагмент життя сприймається «настільки» *іншим*, що вимагає докладання внутрішніх психологічних зусиль для змін у своїй ідентичності, які можливо реалізувати тільки за допомогою *самоспоглядання та самозаглиблення*, а також за допомогою *самостійного ухвалення нових рішень та здійснення певних вчинків*. Суть переживання й подолання лімінальності полягає в тому, що, переживши цей період, людина усвідомлює, що вона та її ідентичність *змінилися*, стали *іншими*, до того ж ці зміни сталися за її власним бажанням. *Переживання цієї різниці в усвідомленні «Себе-Наявного» та «Себе-Іншого»* можна вважати справжнім

втіленням ідеї переходу, а також «реконструкції власної ідентичності» [29, с. 287], створення опори на власне «Я».

Отож, розуміння лімінальності як місця кризи, проте одночасно й можливості, прокладає нові шляхи для прийняття рішень у різних сферах [24, с. 245].

1.2. Від «Чорної Діри» до «Вулкану»: образ Нори Сід як лімінального персонажа (роман М.Гейга «Опівнічна бібліотека»)

Лімінальний персонаж/ лімінар є важливою складовою образності лімінального [11], тобто, за визначенням В. Тернера, «істота – ні тут, ні там, ні те, ні се; вона – у проміжку між точками знаходження, запропонованими й розподіленими законом, звичаєм, умовностями й церемоніалом» [23, с. 169]. Метт Гейг, автор досліджуваного роману «The Midnight Library» [2] (в українському перекладі – «Опівнічна бібліотека», перекладено українською у 2021 році, перекладач – Ганна Яновська), зображує Нору Сід, головну героїню, саме таким – лімінальним – персонажем. Образ Нори як лімінара має низку характеристик та функцій.

По-перше, основною характеристикою лімінального персонажа є здійснення ним переходу, переходу від однієї системи та визначеності до іншої, від наявного світогляду та самосприйняття до оновленого. І головною функцією цього переходу є подолання «Себе-Наявного (Кризового)» та становлення «Себе-Іншого (Трансформованого)», а в результаті реконструювання власної ідентичності. Зокрема, у романі «Опівнічна бібліотека» Нора Сід здійснює перехід від сприйняття себе як «Чорної Діри» до «Вулкану». Протягом лімінального стану Нора перебуває у лімінальному часопросторі, яким і виступає Опівнічна Бібліотека. Перебування Нори у Бібліотеці має на меті дати їй

можливість, проживати альтернативні варіанти життя, і таким чином привести її до нової версії своєї ідентичності.

Друга характеристика лімінального персонажа зумовлена тим, що він *перебуває на межі* – «ні тут, ні там». Лімінар опиняється у своєрідному «буттєвому проміжку», коли певний фрагмент життя видається йому таким, що вже завершився й вичерпав свій потенціал, а новий, інший, ще не настав і може тільки потенціюватися суб'єктом [20, с. 51]. У випадку головної героїні досліджуваного роману межами стають *життя/ смерть, буття/ небуття, ОЖ/ ОБ, ОБ/ АМСЖ* (система скорочень – див. Додаток А.). Втіленням «буттєвого проміжку» є Опівнічна Бібліотека, адже саме вона знаходиться на межі двох екзистенційних площин. Проте оскільки *лімінальність – це факт виключно внутрішнього життя людини, персонажа*, образ Опівнічної Бібліотеки є репрезентацією внутрішнього світу Нори, на який, безумовно, впливає її основне життя. На запитання колишньої однокласниці, чим Нора займається протягом всього часу, що минув з моменту закінчення школи, дівчина відповіла: «Ну... між одним та іншим» [2, с. 35]. Тож, можемо сказати, що навіть у своєму основному житті Нора вже певною мірою була в межовому стані. Перебування *на межі, у «буттєвому проміжку»*, дає Норі ще одну можливість, яка полягає в тому, що сенс свого чи будь-якого іншого життя/ фрагменту життя стає доступним для огляду, усвідомлення тільки після завершення цього життя/ фрагменту життя [20, с. 50].

По-третє, лімінар є *соціально*, якщо не фізично, *непомітним*, невидимим [29, с. 287], адже він *випадає із певної системи, ієрархії*. Нора змальовується як персонаж, у якого зруйнувалися стосунки з усіма людьми з її оточення: батьки померли, з братом посварилася, не поїхала із подругою до іншої країни, передумала виходити заміж, звільнили з роботи у музичній крамниці, хлопчик відмовився від її уроків на фортепіано, а кіт загинув. Усі ці події призвели до того, що Нора відчувала *самотність, відчуженість, непотрібність, відчай, порожнечу, провину, ненависть до себе*, а в результаті *відсутність сенсу свого життя й бажання це життя завершити*. Все те, що формувало систему її

життя, зламалося, а вона лишилася на самоті із потоком негативних руйнівних думок, начебто дійсно «*зайва у Всесвіті*» [2, с. 41]. Ці «руїни» стосунків з оточуючими людьми, невирішені життєві задачі, а також переживання нездатності з усім цим впоратися, створили Норі «ситуацію індивідуальної життєвої кризи, своєрідного зависання у розвитку» [20, с. 49]. Проте результатом подолання такої кризи є «нова концепція індивідуального життя, новий образ «Я», освоєння нових життєвих цінностей та смислів» [там само, с. 50]. До того ж, подібне відокремлення від системи дає можливість Норі сконцентрувати свою увагу на *самій собі*, на тому, ким вона *насправді* себе вважає.

По-четверте, ідентичність лімінара є *розмитою, безформною, дифузною* [24, с. 244], персонаж перебуває у стані *невизначеності, невпевненості* у собі та своїх рішеннях, самовідчуттях. Ця риса лімінара проявляється в образі Норі таким чином: дівчина не наважується скористатися багатьма можливостями, які перед нею відкриває її основне життя, вона не може обрати щось конкретне, адже боїться помилитися й пожалкувати. Нора не знає, *хто вона, яка вона, чого насправді хоче, що для неї дійсно важливо*, а тому не може обрати один із можливих варіантів – *вона не розуміє, чого їй бракує та що саме вона шукає*. А відсутність розуміння свого справжнього «Я» призводить до того, що героїня не усвідомлює, чому вона приймала саме такі рішення, а не інакші. Нора не здатна визначити, *що для неї означає бути щасливою або успішною*; чи це її власні мрії й бажання або ж вони *нав'язані іншими людьми*; яка її *мета* в житті та *який напрямок* їй варто обрати для реалізації цієї мети; на які *вчинки* вона *здатна*, а що їй не під силу. Коли система її життя зламалася, дівчина усвідомила й визнала, що насправді не знає саму себе і що протягом довгого часу вона намагалася сховатися від цього усвідомлення: «...вона не призначена для цього життя. Кожен крок помилковий, кожне рішення жахливе, *кожен день* вона *ховалася від того, ким себе мислила*. Плавчиною. Музиканткою. Філософіною. Дружиною. Мандрівницею. Гласіологом. Щасливою. Любою. *Ніким...*» [2, с. 43]. Проте визнання проблеми є першим кроком до її вирішення: розуміння Норою своєї

ідентичності як *розмитої* та *безформної* дає героїні можливість *намалювати самій собі будь-які контури й надати будь-якої форми*.

По-п'яте, протягом лімінальності персонаж опиняється у ситуації *безпомічності, безпорадності, безнадії, тривоги та навіть депресії – дезорієнтації особистості*, а тому потребує підтримки, допомоги. Тож часто у лімінара з'являється *необхідність у наставнику*, який би скеровував персонажа у його думках та діях протягом цього переходу. Таким наставником у цьому романі для головної героїні стає *Бібліотекарка Місіс Елм*. Протягом перебування Нори у лімінальному часопросторі саме цей персонаж пояснюватиме їй, як працює Бібліотека; задаватиме питання, відповіді на які будуть відкривати дівчині грані її особистості; шукатиме ті книжки-життя, які відповідатимуть запитам Нори. Але найголовніше – це те, що Місіс Елм спонукатиме Нору до *самостійних* вчинків, запитань, пошуків та рішень, а також *орієнтуватиме* на рух у бік відновлення бажання до життя й буття. Наприклад, для того, щоб потрапити в альтернативне життя, Нора має *самотужки* сформулювати запит на книжку, відкрити та почати її читати (або ж писати, як потім виявиться). Бібліотекарка дає можливість головній героїні *остаточно не заблукати та подолати бар'єри на шляху до правди про себе*.

По-шосте, образ лімінального персонажа *відлунює* *смыслами, які асоціюються зі Смертю та Відродженням/ Переродженням* [12, с. 61]. У даному романі ця риса лімінара реалізується через образи, що розкривають два етапи самосприйняття головної героїні, – перед потраплянням до Бібліотеки Нора асоціює себе із *«Чорною Дірою»*, а після повернення в основне життя – із *«Вулканом»*. Таким чином, образ *«Чорної Діри»* є втіленням Смерті, а образ *«Вулкану»* – Відродження/ Переродження.

Саме співвіднесення свого «Я» із образом *«Чорної Діри»* стало відправною точкою на шляху Нори до самопізнання, самозаглиблення, руху до межі своєї сутності – це можна вважати так званою *прелімінальною фазою*. Якщо аналізувати образ *«Чорної Діри»*, то стає зрозумілим, що він передає сенс не просто Смерті, а *саморуйнації*: героїня – *«зірка, що гине, провалюючись у себе»* [2,

с. 30]. Окрім того, цей потік негативних думок у голові Нори виходить з-під її контролю: «Наближаєшся до чорної діри – і гравітація тягне тебе в похмуру, темну дійсність. Думка була як нескінченний розумовий спазм: терпіти заважно, уникнути бракує сили» [там само, с. 42]. Перебування героїні в такій ситуації обумовлює її рішення вчинити самогубство.

Перш за все, за етимологією слів «самогубство» та «суїцид» (переклад з латини «себе вбивати/ відсікати» [33]), доходимо висновку, що Нора бажала *відсікти* «Себе-Наявну (Кризову)». Друга річ, яку маємо підкреслити, це те, що Нора насправді хотіла позбутися не людей навколо, не всіх проблем, які на неї звалилися, а саме *потіку негативних думок, які заповнили її свідомість та почали руйнувати її зсередини*. Як вважав Е. Шнейдман, основоположник теорії суїцидальної поведінки, що базується на униканні нестерпного психічного болю, саме інтенсивність душевного болю визначає внутрішнє амбівалентне ставлення людини до самогубства: «якщо припинення свого потоку свідомості – це те, чого прагне суїцидальна людина, то душевний біль – це те, від чого вона намагається втекти» [26].

Самогубство, як доводить випадок Нори, є *захисною реакцією, за якої героїня прагне повністю й назавжди звільнитися від втоми від усвідомлення своєї неспроможності змиритися з тим, чого не може ні змінити, ні терпіти*. Проте, з огляду на те, що дівчина бажала звільнитися від потоку своєї свідомості, який має руйнівний характер, треба визнати, що *саме думки можливо, а більш того, необхідно змінити*, тому самогубство як завершення всього життя для героїні не обов'язкове. Позаяк Нора вводить себе у *лімінальний стан*, вона опиняється в Опівнічній Бібліотеці, а перебування там уможливорює вплив на особистість дівчини та зміну її світогляду, і до того ж, є так званою *лімінальною фазою*. Тож, погоджуючись з думкою К.Г. Юнга суїцид Нори можна розцінювати як *«неусвідомлене прагнення до духовного переродження»* [28], а саме до цього й має прийти лімінар.

Якщо ідентифікація свого «Я» з образом «Чорної Діри» була відправною точкою переходу, який здійснює головна героїня, то уподібнення себе до

«Вулкану» стало його фінальною точкою. Цю точку можна вважати *постлімінальною фазою*, адже образ «Вулкану» символізує *нове народження в новій іпостасі* – відбулося занурення героїні в потойбіччя і повернення в новій якості в її основне життя, у світ людей [8, с. 45]. «Коли лава охолоняє, вона твердне, потім розсипається й перетворюється на ґрунт – родючий, багатий. <...> Я не чорна діра, – вирішила Нора. – Я вулкан. І як вулкану, мені від себе не втекти. Потрібно лишатися на місці й дати лад своєму попелищу. <...> Нора могла насадити всередині себе цілий ліс» [2, с. 412]. Розкриваючи образ «Вулкану», вважаємо необхідним назвати такі його конотації. Перша – *амбівалентність* та *парадоксальність*, тому що він постає одночасно і як стихія руйнування, і як стихія життя. Друга – *потенціал*, тому що цей образ відкриває простір для можливостей заповнити створену порожнечу. І третя – *саморозкриття*, адже на противагу «Чорній Дірі» «Вулкан» передбачає не занурення у свій внутрішній світ, а *прояв своєї особистості зовнішньому світу, самовираження*. Тож, цей образ є віддзеркаленням зміни у самоприйнятті головної героїні та тої «Я-Іншої (Трансформованої)», до якої прагнула Нора.

1.3. Бібліотека: «опівнічність»-лімінальність образу

У досліджуваному романі Метта Гейга «Опівнічна бібліотека» перед нами постають два основні образи: образ Нори Сід (головної героїні), та образ Опівнічної Бібліотеки (хронотопу, в якому героїня перебуває протягом більшої частини оповіді). Обидва образи автор змальовує як *лімінальні* – Нору як *лімінального персонажа*, Бібліотеку як *лімінальний часопростір*. Позаяк одну з важливих складових образності *лімінального* – образ *лімінального персонажа/лімінара*, ми вже розглянули вище, тепер варто приділити увагу іншим образам – *лімінальному часу, лімінальному простору та лімінальному стану* [11], а також їхньому функціонуванню у цьому творі.

Виходячи з досліджень К.А. Лисової щодо образності лімінального, можемо тлумачити ці поняття наступним чином. *Лімінальний час* визначаємо як момент/період незвичайного, особливого часу, так би мовити, «позачасовості», «безчасовості», «застиглого часу» [11]. Відтак *лімінальний простір* – це пограничні та витіснені на периферію (маргінальні) зони людського існування, так зване «позазнаходження» [10]. «Лімінальний час, як і лімінальний простір, виражає, з одного боку, надзвичайно складний процес відділення індивіда від упорядкованої, хронологічної системи, а з іншого – його приєднання до альтернативної, антихронологічної, антitemпоральної системи» [11]. Базуючись на тлумаченні цих двох термінів, виводимо також поняття *лімінального світу* як транзитного простору, коридору між «Цим/ Наявним» та «Іншим/ Оновленим», реальним та альтернативним світом [13]. Відповідно, перебування лімінального персонажа у лімінальному часопросторі називаємо *лімінальним станом*.

У досліджуваному романі *лімінальний часопростір* актуалізується через образ Опівнічної Бібліотеки, яка зображується як проміжний етап переходу Нори Сід від «Себе-Наявної (Кризової)» до «Себе-Іншої (Трансформованої)». Дівчина здійснила спробу самогубства – наковталася таблеток, таким чином ввела себе у *лімінальний стан*. Ми можемо простежити, як в образі Бібліотеки проявляється ірраціональне начало, що притаманне образності лімінального: «*Але це не зовсім реальність, як ти її розумієш. Якщо бажаєш кращого слова – це щось проміжне. Не життя. Не смерть. Не справжній світ у загальноприйнятому значенні слова. Ні те, ні інше. Коротко кажучи, це Опівнічна бібліотека*» [2, с. 56]. Тож цей образ, перш за все, є *втіленням персонажної свідомості*, а хронотоп не є реальним, його роль полягає у моделюванні внутрішнього світу головної героїні.

Образ Місіс Елм вживається для пояснення дівчині, що і Бібліотека, і нескінченні книжкові полиці, і сама наставниця-бібліотекарка – все це є частиною Нори, а тому *героїня й лімінальний світ перебувають у тісному взаємозв'язку та співзалежності*: «Опівнічна бібліотека існує тому, що існуєш ти. В основному житті. <...> Джерело енергії – ти. Коли в джерелі серйозні негаразди, вся бібліотека під загрозою» [там само, с. 273]. Усі думки, дії, рішення Нори,

особливо, негативні, всі зміни в її світосприйнятті певним чином позначаються на Бібліотеці – то «землетрус», то блимання світла, то глюки в комп'ютері Місіс Елм. Протягом всього періоду перебування героїні на межі двох екзистенційних площин бібліотекарка постійно нагадує Норі про *хиткість, ненадійність та нестійкість* її положення: «Ті, хто опиняються в цій Бібліотеці, зазвичай не лишаються надовго – йдуть туди або туди» [там само, с. 53].

Ця думка підводить нас до деяких характерних для лімінальності рис – *тимчасовості, минуцості, нетривалості*. Як і перебування-балансування на порозі, яке зафіксоване й у самому терміні, двозначність та нестійкість зазвичай тривають недовго: особистість має докласти певне внутрішнє зусилля, «тут-і-зараз» ухвалити певне рішення, щоб самостійно стимулювати свій рух уперед чи назад та подолати свою внутрішню двоїстість [21, с. 138]. Потрапивши до Бібліотеки, Нора помічає, що хоча б скільки вона чекала, час на годиннику не змінюється – дівчина опинилася у «застиглій півночі». Так звана «опівнічність» Бібліотеки суголосо з баченням поняття *лімінального часу* К.А. Лисової: очевидно, що Нора перебуває поза лінійною проекцією часу, вона від'єдналася від часового виміру свого основного життя й опинилася в ситуації, коли відлік часу припиняється зовсім – «*позачасовість*» та «*безчасовість*». І хоча б скільки часу Нора провела в будь-якому з альтернативних життів, вона все одно повертається до Бібліотеки у «застиглу північ». Попри «застиглість» півночі, Місіс Елм постійно наголошує на тому, що Нора має не баритися із вибором книги – порталу до можливого життя, аби якнайшвидше подолати свою внутрішню двоїстість. «Але обирати з нескінченної кількості життів можна лише поки в Опівнічній бібліотеці північ. Адже поки північ, твоє життя – основне – перебуває чітко на межі» [2, с. 230], – Бібліотекарка застерігає героїню, що щойно час відновить свій хід, можливість продовжувати пошук альтернативи буде втрачена, тому вона постійно стимулює дівчину міркувати про себе та обирати нові книжки. До того ж, вважаємо необхідним відзначити, що для «застиглого часу» автор обрав саме *північ* – єдиний момент у добі, який символізує одночасно *як початок, так і кінець*. Тобто це саме та «*мить у часі та поза ним*» [23, с.170], про яку йдеться у

роботі В. Тернера «Символ та ритуал»: один важливий період життя головної героїні *вже* завершився, а наступний *ще* не почався, що, власне, й передає підвішений стан дівчини. Процес містичної душевної подорожі головної героїні сполучається з символікою народження та смерті – *переродження*.

Образність *лімінального* включає в себе також категорію *лімінального простору*, який формують поняття *межі, порогу, міжності, транзитності*. Опівнічну Бібліотеку в романі можна вважати власне *межовим простором* між життям та смертю, буттям та небуттям, а окрім цього ще й так званою *відправною точкою* чи то до ОЖ/ світу Нори, чи то до АМСЖ. А кожна з книг, які пропонує дівчині Бібліотека, можна назвати *лімінальною зоною* між основним / лімінальним та лімінальним / альтернативним світами. Характеризуючи простір Бібліотеки як *лімінальний*, можемо виділити такі його особливості: *хиткість* та *мінливість* («На перший погляд Норі здалося, що вікон лише чотири, але за мить їх стало п'ять. Вона подумала, що спершу прорахувалася» [2, с. 46]), *нескінченість* та *безмежність* («Полиці справді видавалися нескінченними...» [там само, с. 48]), *ірреальність* та *аномальність* («Цікаво: у цій бібліотеці вона і дихала, і взагалі почувалася повністю у власному тілі, сприймала це як щось нормальне. А місце ж було аномальне. І реальне фізичне «я» Норі тут не перебувало, його й бути тут не могло. А проте вона була там – у певному розумінні» [там само, с. 131]). Можна спостерігати, як протягом перебування Норі у Бібліотеці її часопросторова орієнтація трансформується: героїня нібито набуває *всеосяжності* та перебуває *в кількох просторах одночасно* – і в реальному житті в своїй квартирі, і в Бібліотеці / в кожному з можливих світів. Звертаючись до інтерпретації поняття *лімінального простору* К.А. Лисової, можна стверджувати, що слова Місіс Елм «Але ти вже не в житті. Ти вискочила назовні» [там само, с. 56] утверджують трактування зазначеного поняття як «*позазнаходження*».

Серед основних функцій *лімінального часопростору* Опівнічної Бібліотеки варто окреслити наступні. По-перше, розкриття глибинного стану свідомості головної героїні роману між головними, перехідними моментами її життя (прикметно те, що, перш за все, це відкривається для неї ж самої). Коли дівчина

зайшла до Бібліотеки, вхід одразу ж зник, вона зрозуміла, що в якомусь сенсі вона замкнена у цьому *лімінальному часопросторі*, а отже, тепер вона не зможе втекти від самої себе та від усвідомлення, що насправді вона не знає, ким вона себе мислить. Як було зазначено вище, хронотоп Бібліотеки відображає внутрішній світ Нори як лімінара.

Друга функція *лімінального часопростору* Опівнічної Бібліотеки пов'язана з наданням героїні можливості здійснювати *екзистенційне моделювання й експериментування*. Нора замкнена в Бібліотеці не просто так, не як у пастці, а з Бібліотекаркою-наставником та нескінченними книжковими полицями. Місіс Елм називає Опівнічну Бібліотеку «бібліотекою можливостей» [там само, с. 108]. І хоча в самому романі головною метою перебування Нори у Бібліотеці протягом більшої частини оповіді позиціонується саме як пошук героїнею заміни її основному життю, в результаті виявляється, що йдеться дещо про інше. Протягом свого основного життя дівчина постійно шкодувала про кожне своє рішення, вона весь час бажала бути *іншою* (а кожен мить бажати «іншого себе», як слушно підмічає М.Н. Епштейн, рівносильне бажанню не бути зовсім [27, с. 564]). Коли героїня ухвалила рішення про те, що вона більше не хоче *цього* життя (свого основного), а хоче *іншого* (будь-якого альтернативного, будь-яких змін), вона ввела себе у *лімінальний стан* – потрапила до Опівнічної Бібліотеки. Переживання *лімінальності* стимулює своєрідне «вкидання» в індивідуальний простір осмислення різноманітних ідей, інтерпретацій та фантазій суб'єкта. Подібні екзистенційні припущення нібито конструюють у свідомості суб'єкта так звані можливі реальності, в яких людина може уявити і помислити саму себе, змоделювати своє майбутнє в обставинах, що відмінні від наявних [20, с. 52]. Таким чином, Бібліотека покликана на короткий час відкрити перед дівчиною широке поле ментального вибору та показати, наскільки різними можуть бути її потенційні майбуття та версії її «Я». Проте, варто відзначити, що щойно вибір зроблений, простір можливостей миттєво «зачиниться». Отож, йдеться про надання Бібліотекою дівчині альтернатив-можливостей, які певною мірою стають шматочками пазлу, з яких вона реконструює власну ідентичність.

Висновки до Розділу 1

Отже, *лімінальність* – це міждисциплінарне поняття, втілення процесу переходу, а також розриву в потоці життєвого досвіду людини, який триває безперервно та який людина переживає суб'єктивно. Окрім цього, цей розрив приносить людині усвідомлення, що один період її життя вже завершився, а наступний ще не настав. Щоб здійснити цей «екзистенційний перехід», людині необхідно активізувати внутрішні емоційно-когнітивні ресурси – це допоможе їй подолати «Себе-Наявного (Кризового)» та утвердити «Себе-Іншого (Трансформованого)» й таким чином реконструювати власну ідентичність. Образність лімінального має наступні характеристики: *дифузність, невизначеність, розмитість, межевість, амбівалентність та ірраціональність*.

М. Гейг, автор досліджуваного роману «Опівнічна бібліотека», зображує головну героїню – Нору Сід, *лімінальним персонажем*, конструюючи її образ як героїні, яка, по-перше, здійснює перехід від «Себе-Наявної (Кризової)» до «Себе-Іншої (Трансформованої)»; по-друге, *перебуває на межі двох екзистенційних площин*; по-третє, є *соціально непомітною, невидимою, адже система її життя руйнується*; по-четверте, має *розмиту, безформну, дифузну ідентичність*, а тому перебуває у стані *невизначеності, непевності*; по-п'яте, опиняється у ситуації *безпорадності, дезорієнтації особистості*; по-шосте, пов'язана зі смислами, які асоціюються зі *Смертю та Відродженням/ Переродженням* і розкриваються через образи «Чорної Діри» та «Вулкану». Функціонування образу Нори-лімінала проявляється в огляді й усвідомленні сенсу пережитого періоду життя; конструюванні альтернативних світів та проживанні різноманітних варіантів майбуття; пізнанні й прийнятті правди про власне «Я»; переродженні та реконструюванні власної ідентичності.

Окрім цього, у досліджуваному романі автор також конструює образ Опівнічної Бібліотеки як *лімінального часопростору* та як втілення *лімінального стану* Нори Сід. Хронотоп Бібліотеки характеризується *«опівнічністю»* – *межовістю, ірраціональністю та ірреальністю, хиткістю та мінливістю,*

нестійкістю та нескінченістю, «позачасовістю» та «позаперебуванням», – ці риси утворюють лімінальність образу. Можемо виділити дві важливі функції лімінального часопростору Бібліотеки в аналізованому романі: перша – втілення свідомості та душевного стану головної героїні; друга – надання їй можливості здійснювати екзистенційне моделювання та експериментування з метою реконструювання власної ідентичності.

РОЗДІЛ II. ТЕОРІЯ МОЖЛИВИХ СВІТІВ ТА КОНСТРУЮВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МОЖЛИВИХ СВІТІВ НОРОЮ СІД ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ ЛІМІНАЛЬНОГО СТАНУ

2.1. Конструювання можливих світів у художньому тексті: теоретичний аспект

Ідеї теорії можливих світів викликають все більшу цікавість сучасних українських дослідників-філологів. Це підтверджується появою декількох важливих дисертаційних досліджень, пов'язаних із цією теорією. Зокрема, варто зазначити літературознавчу працю Вікторії Іваненко «Конструювання можливих світів в інтелектуальному романі Йена Бенкса» [5], на яку ми значною мірою будемо спиратися у нашому дослідженні. Окрім цього, Руслана Савчук [Савчук 18; 19] та Олена Кагановська [6] присвятили чимало статей розгляду функціонування теорії можливих світів у літературних творах.

Перш за все, вважаємо за потрібне визначити поняття «можливий світ». У свої працях один із основоположників семантики можливих світів, фінський філософ Яакко Хінтікка, розглядає можливий світ як «...можливий стан справ або можливий хід подій щодо суб'єкта, який перебуває в реальному світі та проектує своє «Я» в інші ментальні світи» [цит. за 7, с. 128]. З цього визначення можемо вивести думку про те, що можливий світ постулюється як альтернативно можливий, проте неактуалізований наслідок стану справ або ситуацій. Таким чином, можливий світ покликаний надати альтернативу – «стан буття інакшого чи відмінного; різноманітність, інакшість» [30, с. 5].

Американський філософ Девід Льюїс висловлює ще один погляд на поняття можливого світу: дійсним світом є той світ, у якому знаходжуся «я», відповідно, кожен можливий світ є дійсним для його «мешканців» [цит. за 4, с. 110]. Марі-Лор Раян, ґрунтуючись на теорії Льюїса та його посибілізмі (твердженні про надання онтологічного статусу можливим світам), створює концепцію рецентрації [35]. Ця концепція передбачає, що можливий світ на певний час стає дійсним світом для

суб'єкта (як-от у змінених станах свідомості, наприклад, уві сні чи в комі – у лімінальному стані), адже відбувається тимчасове переміщення параметрів дійсного світу до можливого альтернативного світу.

Також цікавою є філософська позиція Ніколаса Решера щодо визначення сутності можливих світів: дослідник пропонує розглядати їх як ментальні конструкти [34, с. 168]. Подібне сприйняття можливих світів уможлиблює їхню класифікацію відповідно до ментальних процесів, завдяки яким вони утворюються. Таку класифікацію розробив Джеймс МакКаулі, він виділяє: сновидіння, гіпотези, проєкції, бажання й наміри [32, с. 326].

Навівши ключові філософські визначення поняття можливих світів, якими оперують сучасні літературознавці, маємо зупинитися на другому важливому моменті – трактуванні книги (світу літературного твору) як можливого світу. Книги як можливі світи вирізняє їхня фікціональна природа, що конструюється через посередництво тексту [5, с. 32]. За твердженням дослідниці О.Бразговської, можливий світ є епістемологічним варіантом бачення світу реального, і єдиним способом існування цього варіанта є текст [цит. за 9, с. 72], а тому можливий світ – це завжди текстова альтернатива реальному універсуму [19]. Тож, ми можемо погодитися з думкою Умберто Еко, який називав художній текст «машиною продукування можливих світів» [цит. за 14, с. 151].

Головне положення теорії можливих світів полягає в тому, що реальність – це певний Всесвіт, складений із багатьох елементів, а саме із дійсного світу (actual world – AW) та різноманітних альтернативних можливих світів (alternative possible worlds – APW), що центруються й обертаються довкола нього як сателіти; до того ж, цей глобальний всесвіт може бути рецентрованим довкола будь-якого із світів [Ryan, с. 18]. Будь-який можливий світ має бути пов'язаний із центром за допомогою доступного зв'язку [7, с. 129].

Марі-Лор Раян виокремлює десять типів зв'язків доступності між світами: подібність властивостей, подібність предметів, сумісність предметів, хронологічна сумісність, природнича й фізична сумісність, таксономічна сумісність, логічна сумісність, аналітична сумісність, лінгвістична сумісність та

психологічна ймовірність. Варіації використання тих чи тих зв'язків доступності дозволяють говорити про ті чи ті способи конструювання можливих/фікціональних світів [35, с. 32-33]. До того ж, дослідниця описує принцип мінімального відхилення як спосіб конструювання можливого світу: «ми реконструюємо центральний світ текстуального всесвіту <...> шляхом найбільшого узгодження з нашими репрезентаціями дійсного світу. Ми проектуємо на ці світи все, що ми знаємо про реальність, і робимо поправки, яких вимагає сам текст» [там само, с. 53].

Людський розум/ розум персонажів світу літературного твору здатний конструювати можливий світ (APW) як шлях втечі з актуального світу, як реальну альтернативу до дійсного світу (AW): конструкт, який Раян пропонує називати світом фантазії персонажів чи F-світом [там само, с. 111], а Любомир Долежел, чеський філолог, – т.зв. проміжним світом, наприклад, між природним і надприродним [31, с. 173]. F (fantasy)-світ є світом приватної сфери персонажів і конструюється за допомогою породжень їхньої ментальності: снів, галюцинацій, фантазій, історій, написаних чи розказаних самими персонажами. За умови, що F-світи пропонують втечу з дійсного світу, вони можуть виступати в якості K (knowledge)-світів (епістемної перспективи) чи W (wish)-світів (бажаних станів, небажаних станів) [5, с. 68].

2.2. Конструювання НС можливих альтернативних світів як спроби «примірювання» різних ідентичностей

Нора Сід, головна героїня досліджуваного роману, як *лімінальний персонаж* прагне перейти від «*Себе-Наявної (Кризової)*» до «*Себе-Іншої (Трансформованої)*». Цей перехід передбачає здійснення дівчиною *екзистенційного моделювання й експериментування*, для цього вона вводить себе у *лімінальний часопростір* – в Опівнічну Бібліотеку. Перебування Нори у

Бібліотеці дозволяє їй долати бар'єри у пізнанні правди про себе за допомогою конструювання альтернативних можливих світів-життів.

На початку роману Нора Сід, перебуваючи у своєму основному житті (у прелімінальній фазі), висловила бажання, щоб «попереду були тільки двері і двері, й вона могла б проходити в них по черзі, залишаючи все позаду» [2, с. 36]. Це бажання героїні може бути потрактоване саме як прагнення переходити від одного до іншого, від наявного до оновленого; як прагнення звільнитися від того, що гнітить; як прагнення долати стан перебування-балансування на порозі; та як прагнення зробити рух вперед із порогу й таким чином позбутися своєї внутрішньої двоїстості. Коли Нора потрапила до Опівнічної Бібліотеки (у лімінальну фазу), Місіс Елм її запитала: «Кому потрібні двері, коли є книжка?» [там само, с. 384]. Таке трактування бажання Нори й таке питання Місіс Елм підводить нас до того, яким способом дівчина конструює свої можливі альтернативні світи-життя – внутрішня фікціональна рецентрація у світи книг ОБ: світ художнього тексту при читанні заступає дійсний світ для читача [5], при цьому «читач проектує у вигаданий світ художнього твору своє Я-уявне, тим самим уможлиблюючи й пояснюючи його присутність у подіях та/чи діях, які розгортаються у вигаданому мікрокосмі» [19]. Нора Сід обирає книгу, розгортає її, починає читати, проходить крізь метафоричні книжкові двері до світів-життів, перетинає лімінальну зону між ОБ та АМСЖ й таким чином потрапляє до свого певного потенційного майбуття. Наприклад, як це зображується у романі, коли Нора вирішує «приміряти» перший світ-життя: «...Нора відкрила і прочитала: *Вона вийшла з пабу на прохолодне нічне повітря...* Нора тільки встигла подумати: «З пабу?» – і почалося. Слова закрутилися вихором, і їх стало неможливо прочитати, Нора відчула слабкість. Вона не випускала книжку з рук, принаймні свідомо, але настала мить, коли вона вже не читала, після чого зникли і книжка, і бібліотека» [2, с. 68].

Таким чином, у випадку Нори Сід, можливий світ, репрезентований через книгу ОБ, є, за Хінтіккою, з одного боку, можливим ходом подій для дівчини – певним варіантом продовження її життя; згідно з позицією Решера, з другого

боку, ментальним конструктом героїні – породженою лімінальним станом проекцією її майбутнього, метафорично вираженою через книгу; та, відповідно до твердження Р.Савчук, з третього боку, неактуалізованою текстовою альтернативою дійсному світу-життю героїні – кожна книга веде до такого варіанту життя Нори, який би вона мала за реальний, якби в минулому в певних ситуаціях вчинила інакше.

Відтак, вважаємо за потрібне відзначити, що в нашому дослідженні ми говоритимемо про конструювання можливих альтернативних світів-життів саме Норою Сід, не автором досліджуваного роману, а головною героїнею, для якої, за словами Місіс Елм, призначена ОБ. Так образ Нори об'єднує в собі три значущі іпостасі: читачка, персонажка та згодом авторка книг ОБ. Перша іпостась – Нора-читачка: всі книги ОБ являють собою ті неактуалізовані текстові альтернативи, про які йшла мова вище, тож саме внутрішня фікціональна рецентрація дівчини через читання переводить певну альтернативу в статус актуалізованої. Друга іпостась – Нора-персонажка: читаючи одну з книг – актуалізуючи певну альтернативу, героїня намагається «приміряти» «Себе-Іншу» та вийти з лімінального стану, тобто спробувати себе у ролі жительки певного книжкового світу. Третя іпостась Нори – як авторки книги ОБ – буде докладніше описана в наступному підрозділі.

Отож, у розглядуваному романі можемо виокремити такі можливі світи: по-перше, дійсний світ Нори – її основне життя ($AW = OЖ$); по-друге, світ персонажної свідомості, зображений як лімінальний часопростір – світ Опівнічної Бібліотеки (ОБ); по-третє, можливі альтернативні світи-життя ($APW = AMCЖ$), подорожі Нори до дев'яти з яких детально змальовано у романі.

Прикметно, що ОЖ Нори втілює одночасно як початок, так і кінець її ментальної подорожі вглиб себе, тобто прелімінальну та постлімінальну фази. Характеризуючи ОЖ героїні на початку роману, в період прелімінальної фази, можемо ідентифікувати його як світ втрачених можливостей [15]. Позаяк Нора постійно говорить про дії, які могли б мати місце в минулому, але через певні

причини не відбулися, її ОЖ в перших розділах роману зображується як світ, просякнутий почуттям жалю щодо подій, які не можуть бути реалізовані.

Коли Нора Сід змінює стан своєї свідомості, вводить себе у лімінальність і таким чином конструює світ ОБ, вона дізнається, що написала товсту й важку книгу, не друкуючи жодного слова – «Книгу Жалів». Це єдина книга, яка вирізняється серед інших книг: вона не переносить героїню до АМСЖ, а фіксує всі її думки-жалі; вона сірого кольору, а не зеленого; жалі в ній можуть зникати, якщо дівчина їх позбувається, й тоді книга легшає – це один із кроків, які Нора має зробити на шляху до подолання лімінального стану. Витворення Норою Сід світу ОБ як власного ментального простору теж певною мірою розкриває її образ, адже, як дівчина згодом дізнається в одному з АМСЖ, є багато інших ліміналів-блукальців: «У всіх було глибоке бажання вчинити в минулому якимось по-іншому. Вони про щось жалкували. Дехто міркував, що краще було б узагалі померти, але й мав бажання прожити життя свого іншого «я». – Життя Шредінгера. Ти у себе в голові і живий, і мертвий» [2, с. 218]. І в кожного з них своя інтерпретація конструювання світу «міжсвіття», який є відправною точкою до подорожування мультисесвітом. Світ персонажної свідомості конструюється базуючись на тому, що чинило позитивний вплив на душевний стан героя в його ОЖ: простір завжди має певне емоційне значення; завжди є одна людина-провідник, яка допомогла ліміналу у важливий момент ОЖ; і завжди є нескінченний вибір. Наприклад, для Нори цей ментальний простір конструюється у вигляді Бібліотеки, тому що у школі вона багато часу проводила саме там за грою в шахи з бібліотекаркою Місіс Елм, яка була для неї наставником та підтримкою, а також уособленням турботи й доброти. Лімінальний часопростір світу ОБ вибудовується за принципом порушення хронологічної, фізичної та логічної сумісності, оскільки цьому світові притаманні безчасовість (скільки б часу Нора не провела в будь-якому з АМСЖ, а це могли бути й місяці, вона все одно повернеться у північ двадцять восьмого квітня, й у наступному житті відлік часу знову почнеться з тієї самої півночі); нескінченність (нескінченні полиці, мінливий простір Бібліотеки); та ірреальність (Бібліотека є ментальним конструктом Нори, все це існує лише в уяві дівчини).

Конструювання світу ОБ було спробою героїні втекти від дійсності ОЖ, від надміру жалів та руйнівних думок, а також від усвідомлення, що вона не знає саму себе. Таким чином, світ ОБ можна вважати світом фантазії – F-світом, котрий, як дівчина сподівалася, відкриє їй шлях втечі від її актуального світу, а натомість відкрив шлях до пізнання справжньої себе.

Проте F-світ ОБ є так званою транзитною зоною, що містить в собі портали до багатьох інших F-світів – книг з історіями продовження життя Нори, кожна з яких є варіантом відповіді на питання «а що, якби..?». Тобто виходить, що у світ персонажної свідомості ОБ – один F-світ, нібито вкладені АМСЖ у вигляді книг – інші F-світи, а такий прийом є доволі складною конструктивною технікою. Коли Нора переміщується зі свого ОЖ у світ ОБ, цей лімінальний часопростір стає так званим стрижневим центром, довкола якого обертається нескінченна кількість АМСЖ як сателіти (див. Додаток Б.). До того ж, кожен із цих АМСЖ претендує на місце центрального, адже дівчина, як їй здається протягом більшої частини оповіді, шукає заміну своїй дійсності, своєму ОЖ. Проте навіть коли героїня читає книгу, коли тимчасово стає частиною цього книжкового світу – його персонажкою, цей АМСЖ не стає повністю центрованим, тому що Нора все одно не може з нього переміститися до іншого АМСЖ: рецентрація Нори Сід завжди відбувається за схемою «АМСЖ – ОБ – АМСЖ».

Спираючись на думки зі статей Р.Савчук [18], можемо окреслити три типи АМСЖ, які Норі пропонує Бібліотека: потенційний (можливість, яка потенційно може бути реалізована), нереальний (можливість, яка може бути реалізована, але не є такою), ірреальний (можливість, яка не може бути реалізована). Наприклад, як потенційні визначаємо такі АМСЖ, які Нора обирала, щоб прожити-прочитати; нереальними ж називаємо всі ті АМСЖ, які дівчина не випробувала, які просто лишилися на полицях ОБ. А от щодо ірреальних, то до цього типу можна віднести такі світи, в яких були б живі мама Нори або її кіт Вольт – як пояснює героїні Місіс Елм, таких світів в ОБ не існує.

Усі книги, що містилися в ОБ, за винятком «Книги Жалів», були зеленого кольору, різних його відтінків, мали однакову назву – «Моє Життя», мали

однакову висоту, проте різну довжину (вона ж бо виражає тривалість життя). Місіс Елм казала Норі, що, по-перше, всі ці АМСЖ такі ж справжні, як і її ОЖ (тобто ОЖ дівчини є просто *однією* з можливих альтернатив); й по-друге, одну книгу неможливо взяти двічі – кожна можливість може бути використана лише один раз. З огляду на те, що Бібліотекарка урівняла ОЖ Норі та всі АМСЖ, робимо висновок, що ці світи сконструйовані подібно – за принципом мінімального відхилення (на відміну від світу ОБ, який є достатньо віддаленим від дійсності). Таким чином і ОЖ Норі Сід, і АМСЖ можемо схарактеризувати як реалістичні: вони певною мірою тотожні до реального світу [4], в них збережені фізичні, природні та логічні закони. Окрім цього, АМСЖ також можна інтерпретувати як метафорично подані через F-світи, K-світи (тому що вони пропонують героїні набути знань про себе) або W-світи (тому що вони втілюють чи то бажання Норі, чи то мрії інших персонажів, нав'язані дівчині ніби її власні).

Коли Нора Сід потрапляє до ОБ, вона розмірковує про те, як вона себе сприймає в цей момент – «нерозібраний пазл людини» [2, с. 53]. Дівчина постійно прокручує в голові думки про те, *ким вона не стала*, і саме за цим принципом визначає власну ідентичність: неповноцінна, розмита, дифузна, безформна – це підтверджує, що вона є уособленням лімінального персонажа. І всі подорожі героїні до АМСЖ покликані реконструювати її ідентичність через екзистенційне моделювання й експериментування: модельовані обставини та характеристики певного АМСЖ є для Норі більш або менш можливими для здійснення, а також більш або менш новими, бажаними й передбачуваними. Процес перебирання, проживання, аналізування Норою цих АМСЖ, процес самостійного визначення героїнею, котрий із варіантів є для неї найбільш привабливим, – це ще один важливий крок у подоланні лімінального стану. Дівчина проживає різні життя й пробує себе в найрізноманітніших ролях, і таким чином вона заповнює прогалини в пазлі своєї ідентичності. Кожний АМСЖ пропонує Норі зустрітися з чимось *Іншим*: з іншою версією себе самої (в кожному житті вона має відмінні зовнішність, вподобання, житло, професію); з іншими версіями знайомих їй людей (люди змінюють ролі по відношенню до неї, а з ролями змінюють і

ставлення); з новими людьми (наприклад, її донька Моллі); з іншими-схожими (наприклад, Юго, який теж лімінал) [1, с. 39-40]. Потрапляючи в певний АМСЖ, Нора взаємодіє з різним *Іншим*, а це допомагає їй здійснювати *самоспоглядання* та *самозаглиблення*, що також є частиною подолання лімінальності. Все це сприяє трансформації світогляду й самоприйняття дівчини: після всіх подорожей АМСЖ вона визначає себе не крізь призму «ким я не стала», а навпаки – всі ролі, які пропонують їй АМСЖ ОБ є частинками її ідентичності, вона є всіма цими людьми (див. Додаток В.).

Як вже було зазначено вище, у досліджуваному романі детально описані подорожі Нори до дев'яти АМСЖ, і в результаті кожної з цих подорожей дівчина, з одного боку, отримує важливі інсайти про саму себе, а з іншого боку, позбавляється декількох жалів. Тобто кожна подорож героїні до АМСЖ є певним етапом подолання лімінального стану (див. Додаток Г.). Проте найбільш важливими серед всіх подорожей нам видаються АМСЖ-4 (див. Додаток Г), АМСЖ-5 (див. Додаток Д) та АМСЖ-9 (див. Додаток Е). Протягом перебування в АМСЖ-9, Нора, по-перше, усвідомила, що сенс життя – це любов і що саме цього їй бракувало як в її ОЖ, так і в інших АМСЖ; та по-друге, побачила своє місто та свій дім з ОЖ такими, якими б вони були без неї та її впливу. В той момент дівчина усвідомила, що насправді всі дрібниці, про які вона жалкувала та про які зневажливо говорила, роблять життя оточуючих її людей кращим, а відтак вона почала сумувати за своїм ОЖ, бо нарешті відкрила для себе і його цінність. Так Нора востаннє повернулася до ОБ не через бажання померти, а навпаки – через бажання жити.

2.3. Конструювання світу основного життя героїні через написання книги як спосіб подолання лімінального стану

ОЖ Нори Сід, головної героїні досліджуваного роману, як вже було зазначено вище, є втіленням не тільки початку її ментальної подорожі вглиб себе

– прелімінальної фази, а й завершення цієї подорожі – постлімінальної фази. ОЖ героїні як прелімінальної фази ми ідентифікували як світ втрачених можливостей, тепер варто зупинитися, по-перше, на характеристиці цього життя Нори як постлімінальної фази, а також, по-друге, на третій важливій іпостасі, яку має образ героїні, – Нора-авторка книги ОБ.

Читання-проживання усіх АМСЖ з Бібліотеки повністю трансформувало світогляд і сприйняття дівчини як себе, так і свого ОЖ: Нора здійснила перехід від бачення свого ОЖ як *світу втрачених можливостей* та від переконання, *що це життя не варте того, щоб його прожити*, до цілковитої впевненості, *що їй потрібне саме її власне життя й ніяке інше* та *що вона є потенціалом*. Окрім цього, героїня усвідомила, що все ще має можливості зробити своє життя таким, яким би їй хотілося, і найголовніше – тепер вона знала себе й мала уявлення про те, що саме їй варто додати в своє життя, що змінити, що спробувати. Нора нарешті позбулася «Книги Жалів», а також *рис лімінального персонажа*: вона набула визначеності щодо того, ким вона є, а ким не є; вона вирішила, ким і де хоче бути, а отже зробила крок у певний бік із межі, на якій так довго перебувала; вона зрозуміла, що в неї є дорогі люди і що цих людей може бути ще більше, якщо вона наважиться діяти; вона відчула свою потрібність та залученість у житті; вона знайшла для себе сенс життя й буття, а відтак і визнала, що хоче продовжувати жити. Таким чином, ментальна подорож Нори Сід вглиб себе вибудувалася в логіці кола: «Справжнє одкровення – виявити, що те, куди хотілося втекти, є тим самим місцем, звідки почалася втеча. Що в'язниця – не місце, а точка зору» [2, с. 409]. І метою цієї подорожі головної героїні був не пошук заміни ОЖ, а саме трансформація цієї точки зору, що і допомогло їй звільнитися з її в'язниці. Так ОЖ дівчини стало тим, чого вона шукала – *Іншим, Трансформованим, Оновленим*: Нора не почувалася людиною, що живе для обслуговування чийхось мрій; вона не почувалася людиною, що прагне знайти єдиний сенс у втіленні якогось ідеалу; натомість почувалася людиною, що обертається навколо власної мети й відповідає перед собою, людиною, що здатна багато робити й відчувати. Нора нарешті зібрала пазл своєї ідентичності в єдине

ціле та почала визначати себе як «Ніхто, Яка Побувала Всім» [там само, с. 397] (що й утверджує потенційність).

Варто зацентувати увагу на тому, що для *подолання лімінального стану*, потрібно не тільки здійснити екзистенційне моделювання й експериментування, самоспоглядання й самозаглиблення, а ще й *зафіксувати результат цих процесів*: «Вчинок є втіленням причетності людини до буття, так би мовити, *укорінення* нею себе в бутті. Цей вчинок синтезує в собі віднайдені смисли, усвідомлені можливості й відповідальність, прийняту на себе особистістю» [20, с. 54]. Норі наприкінці її мандрівки все ж таки вдалося знайти для себе таку книгу в ОБ – АМСЖ-9, яка би їй ідеально підходила, яка би відображала життя її мрії. Проте героїня сама визнала, що це не той АМСЖ, якого вона потребує, оскільки *не вона його створила*, авторкою й головною персонажкою того книжкового світу була *альтернативна версія Норі*, а не вона сама. Отже, щоб отримати АМСЖ своєї мрії, в нього треба рецентруватися повністю, надійно, тобто таким чином, щоб він був саме твій, *створений твоїми самостійними вчинками – треба писати власну книгу життя*.

Однак, коли Нора вирішила, що хоче жити, та ще й своє ОЖ, і таким чином зрушила з межі у бік життя-буття, лімінальний часопростір світу ОБ почав руйнуватися, в Бібліотеці почався відлік часу, вона перестала бути Опівнічною. А щойно вибір зроблений, простір можливостей миттєво «зачинається» – всі книжки загорілися. Нора почала панікувати, бо вже не мала бажання зникати й помирати, але місіс Елм відповіла дівчині, що та книжка, яка їй потрібна, *не горитиме*. А за словами Воланда, одного з персонажів роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита», не горять саме *рукописи*. Отож, світотворчим прийомом Норі для конструювання світу свого ОЖ вже як потенційного, слугує *письмо про себе*.

Третя значуща іпостась, яка є частиною образу Норі Сід, – Нора-авторка – розкривається в той момент, коли героїня ухвалює самостійне рішення про бажання продовжити жити своє ОЖ, для цього *вона має розгорнути порожню книгу й почати писати власну історію*.

Втім, ця історія мала починатися конкретними словами, а не будь-якими. І щоб зрозуміти, яке речення на початку її рукопису дійсно рецентрує її в ОЖ, Норі знадобилося декілька спроб: перша – «Нора захотіла жити», друга – «Нора вирішила жити», і третя – «Нора була готова жити» [2, с. 390-391]. Та жодна з цих спроб не була успішною. Як засвідчують наступні слова з роману, лише четверте речення дійсно спрацювало: «Вона припинила думати, що писати, й просто від злості написала перше-ліпше, що лунало в ній, наче відчайдушний самотній рик, готовий побороти довколишній хаос. Єдина правда, яку вона мала, правда, якою тепер пишалась і якій раділа, правда, з якою вона не лише примирилась, а й щиро вітала кожною вогненною молекулою свого єства. Цю правду вона написала квапливо, але твердо, з силою втискаючи ручку в папір, великими літерами, від першої особи в теперішньому часі. Правду, яка була початком, насіниною всього можливого. Колись – прокляття, а нині – благословення. Два простих слова, і в них – уся сила й потенціал множинності світів. **Я ЖИВА.**» [там само, с. 392]. Нора Сід мала написати речення, яке відображувало б теперішнє та яке уможлиблювало б дописування оповіді, рухало б сенс у бік потенційного майбуття. Написане нею твердження мало бути саме персоніфікованим, таким, яке б справді укорінювало її в бутті, тому саме останнє з наведених речень допомогло Норі здійснити перехід до *«Себе-Іншої (Трансформованої)»*, допомогло їй нарешті зробити самостійний крок назустріч невідомому/новому, створити опору на власне «Я» [21, с. 147].

Саме після написання Норою слів «Я ЖИВА», ОБ зруйнувалася повністю, й таким чином світ ОЖ героїні зайняв місце домінантного, центрального та звів нанівець існування лімінального часопростору ОБ й усіх її АМСЖ. Тож Нора не лише повернулася до цінностей власного життя і утвердила для себе його вартісність, а й нарешті пододала свій лімінальний стан остаточно.

Висновки до Розділу 2

Отже, по-перше, поняття можливого світу можемо визначити як можливий стан справ або можливий хід подій, як неактуалізовану альтернативу (зокрема, текстову), як ментальний конструкт; по-друге, реальність – певний Всесвіт, складовими якого є дійсний світ та можливі світи-сателіти, до того ж, кожен з них може отримати статус дійсного посередництвом рецентрації; по-третє, можливі світи пов'язані з центральним дійсним світом за допомогою різних типів зв'язків доступності; по-четверте, можливі світи, сконструйовані за допомогою тексту, можуть бути репрезентовані через книги; по-п'яте, можливим світам властиво втілювати шляхи втечі з дійсного світу, наприклад, у випадках, коли люди/персонажі створюють світи фантазії.

Нора Сід, головна героїня досліджуваного роману «Опівнічна Бібліотека», за допомогою внутрішньої фікціональної рецентрації у світи книг, яких Бібліотека пропонує нескінченну кількість, конструює альтернативні можливі світи-життя. Таким чином, можливі світи для неї стають одночасно і можливим ходом подій, і металним конструктом, і неактуалізованою текстовою альтернативою. Образ Нори є об'єднанням трьох важливих компонентів: Нора-читачка, Нора-персонажка та Нора-авторка книг ОБ. У досліджуваному романі перед нами постають такі можливі світи: світ ОБ, який є втіленням свідомості персонажа-лімінала та який сконструйовано за принципом порушення хронологічної, фізичної та логічної сумісності; а також світи ОЖ Нори та АМСЖ, які сконструйовані за принципом мінімального відхилення. Окрім цього, світ ОБ є F-світом, що вміщує книги-портали до інших F-світів – АМСЖ, кожен з яких ховає в собі варіант продовження життя героїні. Подорожуючи мультивсесвітом, Нора реконструює власну ідентичність – здійснює екзистенційне моделювання й експериментування, а також самоспоглядання та самозаглиблення. Ці процеси уможливають подолання Норою лімінального стану, адже трансформують її світогляд і сприйняття.

До того ж, героїня вдається до письма про себе, основним функціональним призначенням якого є, по-перше, конструювання дівчиною як автором своєї ідентичності [16, с. 343-344; 1, с. 42]; по-друге, фіксація ухваленого рішення

жити, оновленого самосприйняття, подолання лімінального стану; та, по-третє, утвердженням готовності бути не лише читачем – співавтором зі своїм Я-Іншим, а письменницею – самостійним і єдиним автором.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження виявляється можливим дійти наступних висновків.

Лімінальність – це міждисциплінарне поняття, що уособлює перехідний процес та розрив у безперервно триваючому потоці життєвого досвіду людини, який вона переживає суб'єктивно та який пов'язаний з усвідомленням смислової завершеності певного фрагменту життя і поки що ненастання нового фрагменту. Для здійснення цього «екзистенційного переходу» необхідна активізація внутрішніх емоційно-когнітивних ресурсів для подолання «Себе-Наявного (Кризового)» та становлення «Себе-Іншого (Трансформованого)» – реконструювання власної ідентичності. Образність лімінального характеризується *дифузністю, невизначеністю, розмитістю, межевістю, амбівалентністю та ірраціональністю.*

У досліджуваному романі Нора Сід зображується як *лімінальний персонаж* завдяки відповідному конструюванню образу головної героїні. По-перше, вона здійснює перехід від «Себе-Наявної (Кризової)» до «Себе-Іншої (Трансформованої)». По-друге, вона *перебуває на межі двох екзистенційних площин.* По-третє, героїня є *соціально непомітною, невидимою, адже система її життя руйнується.* По-четверте, дівчина має *розмиту, безформну, дифузну ідентичність,* а тому перебуває у стані *невизначеності, непевності.* По-п'яте, Нора опиняється у ситуації *безпорадності, дезорієнтації особистості.* По-шосте, героїня пов'язана зі смислами, які асоціюються зі *Смертю та Відродженням/Переродженням* і розкриваються через образи «Чорної Діри» та «Вулкану». Серед функцій образу Нори як *лімінара* варто виділити огляд і усвідомлення сенсу пройденого фрагменту життя; конструювання альтернативних світів та проживання різноманітних варіантів майбуття; пізнання й прийняття правди про власне «Я»; переродження та реконструювання власної ідентичності.

До того ж, можемо констатувати, що у досліджуваному романі образ Опівнічної Бібліотеки автор змальовує як *лімінальний часопростір* та як втілення

лімінального стану Нори Сід. Лімінальність хронотопу Бібліотеки реалізується через наявність у ньому таких рис, як «опівнічність» – межовість, ірраціональність та ірреальність, хиткість та мінливість, нестійкість та нескінченність. Також з огляду на такі характеристики образу Бібліотеки, як «позачасовість» та «позаперебування», можемо підтвердити його приналежність до образності лімінального. Окрім цього, лімінальний часопростір Бібліотеки виконує у романі дві важливі функції: по-перше, він є втіленням свідомості та душевного стану головної героїні; по-друге, він дає дівчині можливість здійснювати екзистенційне моделювання та експериментування, яке допоможе їй реконструювати власну ідентичність.

Щодо теорії можливих світів, варто зазначити, що, по-перше, поняття можливого світу визначається як можливий стан справ або можливий хід подій, як неактуалізована альтернатива (зокрема, текстова), як ментальний конструкт; по-друге, реальність є певним Всесвітом, який складається з дійсного світу та можливих світів-сателітів, кожен з яких може отримати статус дійсного посередництвом рецентрації; по-третє, різні типи зв'язків доступності пов'язують можливі світи з центральним дійсним світом; по-четверте, книги (світи літературних творів) можуть бути потрактовані як можливі світи, що конструюються за допомогою тексту; по-п'яте, можливі світи здатні втілювати шлях втечі з дійсного світу, наприклад, через створення людьми/ персонажами світів фантазії.

У досліджуваному романі «Опівнічна Бібліотека» Нора Сід конструює альтернативні можливі світи-життя шляхом внутрішньої фікціональної рецентрації у світ книг, нескінченний вибір яких перед нею відкриває Бібліотека. Таким чином, можливі світи для дівчини виступають одночасно і можливим ходом подій, і металним конструктом, і неактуалізованою текстовою альтернативою. Образ Нори складається з трьох важливих компонентів: Нора-читачка, Нора-персонажка та Нора-авторка книг ОБ. У романі, що розглядається, можна виділити наступні можливі світи: світ ОБ як втілення свідомості персонажа-лімінала; цей світ сконструйований за принципом порушення

хронологічної, фізичної та логічної сумісності; а також світи ОЖ Нори та АМСЖ, які сконструйовані за принципом мінімального відхилення. Варто зазначити, що світ ОБ є F-світом і так званим вмістилищем книг-порталів до інших F-світів – АМСЖ, за кожним з яких ховається варіант потенційного майбуття героїні. Подорожування мультивсесвітом допомагає Норі реконструювати власну ідентичність, здійснюючи екзистенційне моделювання й експериментування, а також самоспоглядання та самозаглиблення. Ці процеси трансформують світогляд і світосприйняття Нори, тим самим уможлиблюючи подолання нею лімінального стану.

Крім того Нора Сід вдається до письма про себе, основним функціональним значенням якого є, по-перше, конструювання дівчиною як автором своєї ідентичності; по-друге, фіксація ухваленого рішення жити, оновленого самосприйняття, подолання лімінального стану; та по-третє, утвердженням готовності бути не лише читачем – співавтором зі своїм Я-Іншим, а письменницею – самостійним і єдиним автором.

Подальшим напрямом дослідження може бути висвітлення специфіки лімінальної образності та конструювання можливих світів в інших творах сучасної літератури, цільовою аудиторією яких є молоді читачі.

SUMMARY

The paper explores the role of constructing possible worlds in overcoming liminal state. It is aimed at identifying and characterizing the protagonist's specific construction of alternative possible worlds through reading and writing as a way of overcoming her liminal state in the novel *Midnight Library* by the English writer Matt Haig.

The theoretical background concerns, first and foremost, the concept of liminality: the term is defined, the imagery of the liminal is discussed, the specific features of overcoming the liminal state by the individual are explored. Secondly, the nature and role of the character of Nora Sid, the protagonist of the novel under study, and the image of the Midnight Library, as components of the imagery of liminality, are analyzed.

Besides, the scholars' views on the concept of the possible world are examined, the structure of reality with possible worlds is outlined, their interconnection is described, books are interpreted as possible worlds constructed through the text. In addition, the focus is on determining the role of Nora Sid's reading of Midnight Library books in constructing alternative possible worlds and reconstructing her own identity in the novel under investigation. As a result, the protagonist's writing of her own book from the Midnight Library and thereby constructing the world of her Basic Life is viewed as the main technique that helps her to overcome her liminal state.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вест, В. Вербалізація концепту ПАМ'ЯТЬ у романі Каті Петровської «Vielleicht Esther» : магістерська робота : 035.043 /КНЛУ, Київ, 2021. 128 с.
2. Гейг, М. Опівнічна бібліотека. Харків : Вид-во Жорж, 2021. 416 с.
3. Геннеп, А. Обряды перехода. Систематическое изучение обрядов. Москва: Восточная литература, РАН, 1999. 198 с.
4. Дутка, О. Фікціональні світи у романі Йена Бенкса «Міст». *Збірник наукових праць «МОВА, СВІДОМІСТЬ, ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ, ІНТЕРНЕТ У ДЗЕРКАЛІ СУЧАСНИХ ФІЛОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ»*. 2013. С. 108-112.
5. Іваненко, В. А. Конструювання можливих світів в інтелектуальному романі Йена Бенкса : дис. ... канд. філол. наук. : 10.01.04 /Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, Київ, 2011. 212 с.
6. Кагановська, О. М. Можливі світи і наратив крізь призму текстових концептів. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Філологічні науки (мовознавство)*. 2014. №2. С. 52-57.
7. Котовська, О. В. Типологія можливих світів у когнітивній лінгвістиці. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сучасні тенденції розвитку мов*. 2015. №13. С. 127-135.
8. Кучер, Т. Образ лімінального персонажа (неофіта) в молодіжній культурі. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Філософія*. 2008. №3. С. 44-53.
9. Лисенко, Н. Є. Способи конструювання гіпотетично-фантастичного можливого світу в оповіданнях Бернара Вербера (на матеріалі збірки «L'arbre des possibles»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2017. №27. С. 72-74.
10. Лисова, К. А. Лінгвальні засоби вираження лімінального часу та простору в сучасній англomовній поезії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2016. №21 (2). С. 70-73.
11. Лисова, К. А. Лінгвокогнітивна специфіка осмислення образності лімінального: відкладена категоризація. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Філологічні науки (мовознавство)*. 2017. №7. С. 111-114.
12. Лисова, К. А. Образ лімінального як мультимодальний конструкт. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2018. №32 (2). С. 61-64.

13. Лисова, К. А. Теоретичне підґрунтя вивчення лімінальності в сучасному англomовному поетичному дискурсі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71). №4. С. 173-180.
14. Лівницька, І. А. Теорія множинних світів та уявний світ художнього твору. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. №14. С. 149-152.
15. Миколайчук, Н. Теорія можливих світів у художньому просторі новели Ф. Кафки «Перевтілення». *Studia methodologica*. 2014. №37. С. 145-151.
16. Павленко, Ю. Ю. Чорнильна історія. Письмо про Себе фікційного суб'єкта (на матеріалі французького роману XVIII — початку XXI століть) : монографія. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2018. 416 с.
17. Пономаренко О.В. Понятие лиминальности в лингвофилософской детерминации дипломатического дискурса. *Universum: филология и искусствоведение : электрон. научн. журн*. 2014. № 12 (14). URL: <https://7universum.com/ru/philology/archive/item/1819> (дата звернення: 12.05.2023).
18. Савчук, Р. І. Творення можливих світів у наративному просторі французького прозового твору: досвід наративно-семіотичного аналізу (на матеріалі роману Ж. де Нерваля "Aurelie ou le reve et la vie"). *Науковий вісник Міжнарод. гуманітар. ун-ту. Філологія*. 2015. С. 73-75.
19. Савчук, Р. І. Семіотика творення можливих світів у наративному просторі художнього тексту: (теоретичний аспект). *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Книга 1. С. 229-234.
20. Сапогова, Е. Е. Преодоление лиминальности как способ личностного жизнетворчества. *Культурно-историческая психология*. 2009. №5 (1). С. 49-56.
21. Сапогова, Е. Е. Психологическая помощь взрослым в лиминальных периодах. *Развитие личности*. 2016. №2. С. 134-156.
22. Тульчинский Г.Л. Постчеловеческая персонология. СПб.: Новые перспективы свободы и рациональности, Алетея, 2002. 689 с.
23. Тэрнер, В. Символ и ритуал наука. Москва : Наука, 1983. 280 с.
24. Фусу, Л. И. Концепции лиминальности в научном дискурсе как междисциплинарная проблема. *Контекст и рефлексия: философия о мире и человеке*. 2017. №6 (3А). С. 240.
25. Фусу, Л. И. Концепция лиминальности: подходы, сущность понятия, характеристики проявления в обществе на современном этапе. *Kant*. 2018. №3 (28). С. 143-148.
26. Шнейдман, Э. Душа самоубийцы. Москва : Смысл, 2001. 315 с.
27. Эпштейн, М. Н. Знак пробела: О будущем гуманитарных наук. Москва : Новое литературное обозрение, 2004. 864 с.

28. Юнг, К.Г. Проблемы души нашего времени. СПб. : Питер, 2017. 336 с.
29. Beech, N. Liminality and the practices of identity reconstruction. *Human relations*. 2011. Vol. 64, №2. P. 285-302.
30. Childs, P., & Fowler, R. The Routledge dictionary of literary terms. Oxon : Routledge, 2006. 254 p.
31. Doležel L. Heterocósmica: Ficción y los mundos posibles. Madrid : Arco Libros, 1999. 358 p.
32. McCawley J. Everything That Linguists Always Wanted to Know about Logic (But Were Ashamed to Ask). Chicago : Chicago University Press, 1978. 656 p.
33. Peck H.Th. Harpers Dictionary of Classical Antiquities. *New York*. 1898. URL: <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0062>
34. Rescher N. The Ontology of the Possible. Logic and Ontology. New York : New York University Press, 1973. 654 p.
35. Ryan M.-L. Possible Worlds, Artificial Intelligence and Narrative Theory. Bloomington : Indiana University Press, 1991. 287 p.

ДОДАТОК А. Система скорочень

*Опівнічна Бібліотека / The Midnight Library = ОБ / ML

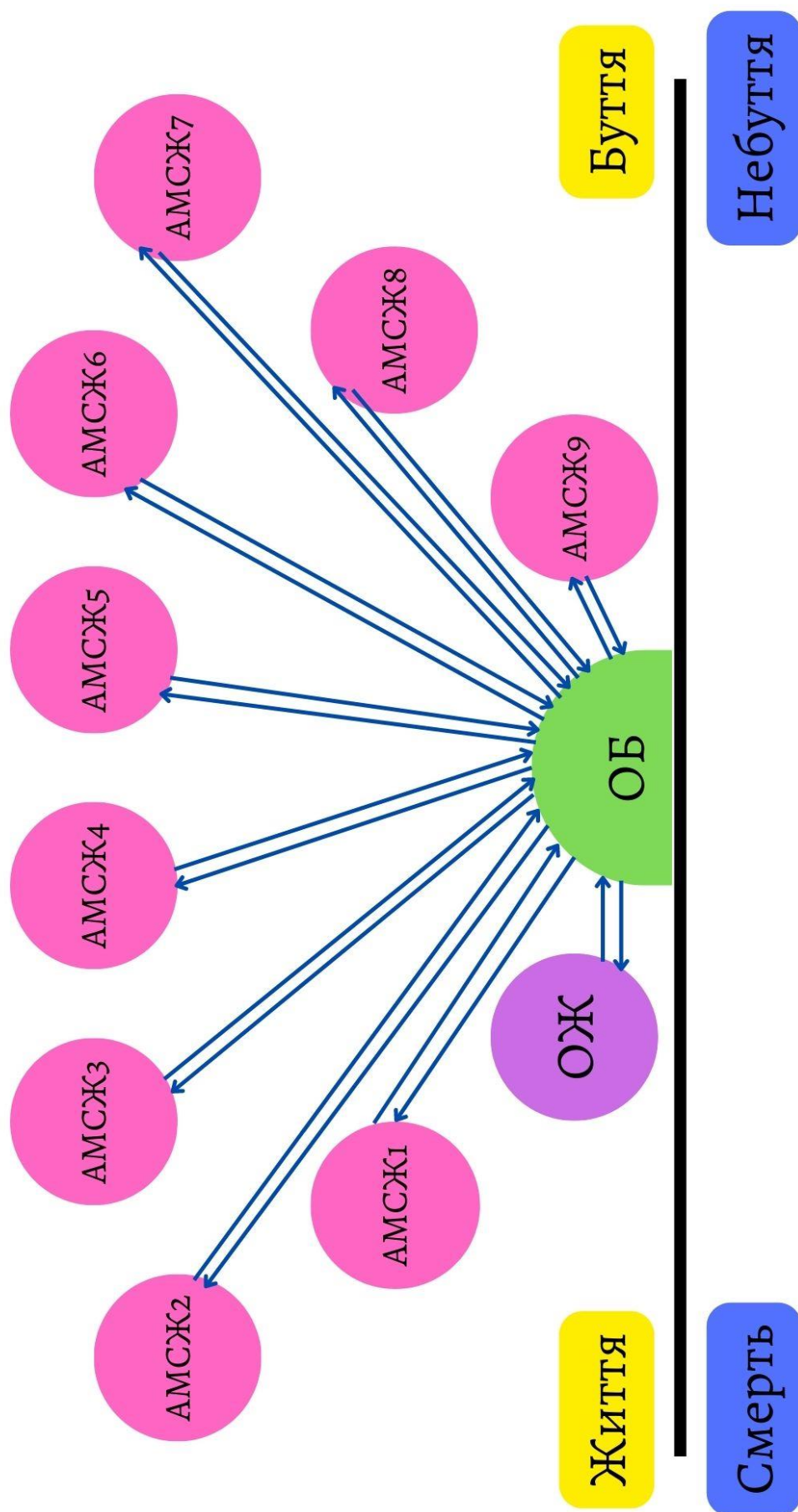
*Нора Сід = НС

*Основне Життя Нори Сід = ОЖ НС

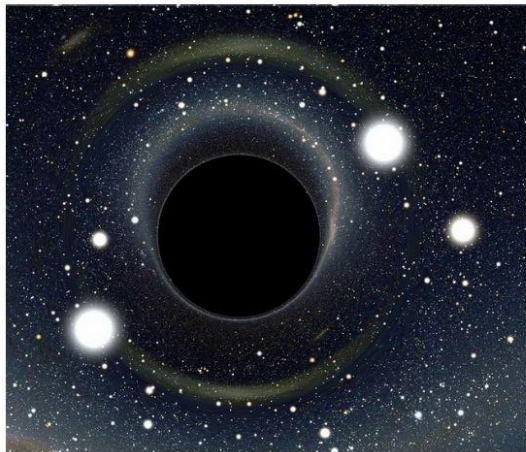
*Альтернативний Можливий Світ-Життя / Alternative Possible World = АМСЖ /
AWP

*Дійсний Світ / Actual World = ДС / AW

ДОДАТОК Б. Схема структури ОБ та АМСЖ

ДОДАТОК В. Схема переходу НС та трансформації її світогляду

* Я не стала дружиною Дена.

* Я не стала гарною хазяйкою для kota.

* Я не стала працювати з Іззі в Австралії.

* Я не стала олімпійською чемпіонкою з плавання.

* Я не стала гласіологом на Шпіцбергені.

* Я не стала фронтвумен рок-гурту.

* Я не стала працівницею пригулку для тварин.

* Я не стала магістром філософії.

(...)

"Може, вона і втрагала конкретні нагоди стати отим мільйоном осіб, але в чомусь вона теж є всіма цими людьми. І всі вони є нею. Для щастя їй потрібен лише потенціал. А що ж вона таке, як не потенціал?" [2, с. 388].

ДОДАТОК Г. Загальна таблиця АМСЖ НС

АМСЖ НС	Головні інсайти та правда про себе, які НС дізналася в цьому АМСЖ	Жалі, яких НС позбулася в цьому АМСЖ
№1: Роль дружини Дена та власниці пабу у Літлворті.	*НС боїться життя та кохання, боїться відтворити шлюб батьків, боїться стати схожою на них.	*Більше не жалкує, що відмовилася від весілля та від мрії Дена про паб.
№2: Роль хазяйки kota, яка дбає, аби він перебував тільки в домі.	*Кіт помер через хворобу, а не через те, що НС його погано доглядала, вона дала йому найкраще з його можливих життів.	*Більше не жалкує, що погано доглядала Вольтера; *Більше не вважає себе поганою хазяйкою для kota.
№3: Роль гарної подруги для Іззі, яка погодилася поїхати жити й працювати в Австралію.	*НС усвідомлює, що плавати любить, а відмовилася від змагань, нервів та напруги, тиску; *НС розуміє, що у плаванні найдужче любила відчуття зникнення – розчинення у справжньому мистецтві.	*Більше не жалкує, що відмовилася від мрії Іззі поїхати працювати до Австралії.
№6: Роль фронтвумен рок-гурту.	*НС відчула потужну підтримку слухачів на концерті – «зрозуміла, що насправді здатна на більше, ніж знає» [2, с. 237]; *НС співаючи почувалася навіть більш живою, ніж коли плавала.	*Більше не жалкує, що відмовилася реалізовувати мрію брата про рок-гурт; *Більше не вважає своє ОЖ джерелом невдач і нещастя, бо бачить, що в кожному житті є свої невдачі й свої успіхи.
№7: Роль дівчини Ділана та працівниці притулку тварин.	*НС змогла допомогти одній тваринці подолати травми й знову навчитися довіряти людям – розуміє, що здатна вибудовувати стосунки зі справжньою довірою.	*Більше не жалкує, що обрала в ОЖ працювати саме в музичній крамниці; *Більше не жалкує, що в ОЖ не стала працювати з тваринами.
№8: Роль дружини мексиканця й власниці виноградників у Каліфорнії.	*НС милується зоряним небом – розуміє, що здатна помічати прості речі і насолоджуватися ними, відчувати при цьому щастя; *НС розуміє, що їй би хотілося «погортати сторінки» – подивитися інші варіанти світів-життів, найрізноманітніші.	*Більше не жалкує, що після університету не взяла рік паузи перед тим, як влаштуватися на постійну роботу; *Більше не вважає, що для неї не існує такого життя, в якому б вона відчувала себе піднесено й бадьоро.

*АМСЖ № 4, 5 та 9, а також «Безліч життів» детально описані в окремих таблицях.

ДОДАТОК Г. Детальна таблиця АМСЖ-4

АМСЖ НС	Головні інсайти та правда про себе, які НС дізналася в цьому АМСЖ	Жалі, яких НС позбулася в цьому АМСЖ
<p>№4: Роль олімпійської чемпіонки з плавання.</p>	<p>*НС усвідомлює, що дуже довго була невдахою, а тому не розуміє, чим для неї є успіх; *НС розуміє, що плавання завжди було для неї способом отримати похвалу й любов батьків, а також допомагало не концентруватися на їхніх сварках; *НС зізнається собі, що насправді їй не хотілося бути помітною; *НС бачить, що є все-таки життя, де вона досягла успіху – це її дещо заспокоює, переконає, що вона все ж таки може, якщо візьметься; *НС дивиться відео зі своїми лекціями, усвідомлює, що навіть не уявляла, що може бути такою; *НС дає лекцію перед великою публікою й транслює слухачам свої висновки: - якщо ви ставите мету стати кимось, ким ви не є, ви завжди зазнаватимете поразки, тож майте на меті найсправжнішу версію себе; - життя складається також і з того, що ви не зробили; *НС сказала татові, що любить його (бо в ОЖ рідко йому про це казала); *НС усвідомлює, що вона ніколи не була винна в тому, що батьки не могли полюбити її безумовно – як люблять дитину; *НС розуміє, що не може так просто влитися в певний АМСЖ, якщо до того не жила й не створювала його сама; *НС усвідомила, що їй настільки сильно подобається плавати, що тепер думка про смерть і, відповідно, про втрату можливості насолоджуватися плаванням, її лякає – вона вже не дуже хоче помирати.</p>	<p>*Більше не жалкує, що відмовилася від кар’єри плавчині; *Більше не жалкує, що розчарувала тата своїм рішенням покинути його мрію про плавання; *Більше не вважає себе поганою дочкою; *Більше не вважає себе нездатною досягнути успіху; *Більше не жалкує, що відмовилася від плавання й вивчала те, що цікавило саме її, а не когось іншого – філософію.</p>

ДОДАТОК Д. Детальна таблиця АМСЖ-5, «Безліч життів»

АМСЖ НС	Головні інсайти та правда про себе, які НС дізналася в цьому АМСЖ	Жалі, яких НС позбулася в цьому АМСЖ
<p>№5: Роль гласіолога на Шпіцбергені.</p>	<p>*Зустріч із ведмедем – НС бореться за життя, усвідомила, що насправді вмирати не хоче, натомість хоче жити й робити зі своїм життям щось гарне; *НС зрозуміла, що варто просто жити й насолоджуватися чудовими моментами, а невдачі – то просто невід’ємна частина будь-якого життя; *НС відчула, що любить своїх батьків та все їм пробачає; *Зустріч із Юго: - _ є інші люди-блукальці (ліміналі); - _ розмова про влаштування мультивсесвіту.</p>	<p>*Більше не жалкує, що так і не стала гласіологом, що не реалізувала мрію, запропоновану реальною Місіс Елм; *Більше не вважає, що їй аж так самотньо в ОЖ; *Більше не вважає, що їй доступний тільки повсякденний та «обмежений» світ, бачить, що й справжні пригоди можуть із нею траплятися; *Більше не ображається на своїх батьків та на саму себе, прийняла недосконалість; *Більше не має бажання помирати, а навпаки хоче жити; *Більше не вважає свій лімінальний стан причиною себе ненавидіти, бо бачить, що є багато людей, які також мають «змішане бажання життя та смерті» [2, с. 218]; *Більше не відчуває надмірної відповідальності за ухвалені рішення, яка просто зводила її з розуму, – адже все відбувається всюди й одразу.</p>
<p><i>Безліч життів НС.</i></p>	<p>*НС почувалася емоційним маятником, адже тепер мала змогу відчути всі тони й напівтони, а відтак і пізнати найрізноманітніші сторони своєї ідентичності; *НС дійшла важливого висновку: вона намагалася покінчити з життям не тому, що була нещасна, а тому, що примудрилася переконати себе, наче з темної смуги немає виходу; *НС визнала, що їй все ж таки потрібно знайти свій світ-життя, зупинитися й десь осісти; *НС також визнає, що спробувала вже настільки багато варіантів світів-життів, що в неї скінчилися жалі.</p>	<p>*Більше не жалкує, що не навчилася бути щасливішою; *Більше не жалкує, що відчувала так багато провини...</p>

ДОДАТОК Е. Детальна таблиця АМСЖ-9

АМСЖ НС	Головні інсайти та правда про себе, які НС дізналася в цьому АМСЖ	Жалі, яких НС позбулася в цьому АМСЖ
<p>№9: «Ідеальне життя» – роль дружини Еша, мами Моллі та викладачки філософії в Кембриджі.</p>	<p>*НС по-справжньому відчула себе мамою цієї дівчинки – відчула як це дивно – бути пов'язаною з певним світом через когось ще; *Поки НС тримала Моллі за ручку, відчула прилив ірраціональної любові, настільки сильної, що її навіть злякало це почуття; *Кожного дня НС сподівалася, що прокинеться саме в цьому житті, згодом навіть боялася, що прокинеться в ОБ; *Моллі надихнула НС: якщо донька може так відновлювати свій душевний стан, то, можливо, й НС здатна на це й має таку силу; *НС усвідомила, що цей АМСЖ дав їй той сенс, який вона шукала, - любов, НС відчула, що саме сила любові не дає людині впасти й розбитися; *НС відвідала своє місто й побачила його таким, яким би воно було без неї та її впливу – усвідомила, що насправді вона та її дії мають значення для людей, змінюють життя інших на краще; *НС вперше захвилювалася за себе як за справжню людину, їй почало бракувати саме її ОЖ; *НС усвідомила, що хоче навідатися до справжньої Місіс Елм та подякувати їй; *НС зрозуміла, що цей ідеальний АМСЖ був справді таким, про який вона мріяла, але він не був нею створений, а отже, й не той, який їй потрібен; *НС упевнилася, що не хоче помирати.</p>	<p>*Більше не жалкує, що не вийшла заміж і що не народила дитину; *Більше не вважає, що не впорається із роллю мами і що материнство зажене її в ще більшу депресію; *Більше не вважає, що не здатна по-справжньому любити; *Більше не вважає, що для неї не існує ідеального життя, життя її мрії; *Більше не вважає, що в житті немає сенсу; *Більше не жалкує, що навчала Лео музиці, замість того, щоб грати в гурті; *Більше не вважає себе поганою продавчиною музичної крамниці; *Більше не бажає помирати; *Більше не вважає своє життя невартим того, щоб його прожити.</p>